Aila Puustinen-Korhonen, Ellen Vogt,
Mari Ahonen-Walker & Maria Salenius

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

# O 41/2020 vp Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuus ja palveluiden vaikuttavuus

**Kuntaliitto ottaa lausunnossaan valiokunnan pyynnön mukaisesti kantaa *Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet* -tutkimusraportin johtopäätöksiin ja suosituksiin, mutta laajentaa lausuntoaan johtopäätösten ulkopuolelle mm. raportissa käytettyyn luokitteluun sekä selvitysosassa avattuihin sosiaaliturvajärjestelmän ansoihin. Lisäksi lausunnossa tuodaan esiin lastensuojelun laitoskiertolaisuus merkittävänä syrjäytymistä aiheuttavana yhteiskunnallisena ongelmana.**

Kuntaliiton lausunto rakentuu näkemykselle, jossa syrjäytyminen on ns. ilkeä yhteiskunnallinen ongelma, jolla voidaan viitata mitä erilaisempiin hyvinvoinnin ongelmiin tai sosiaalisista yhteisöistä karsiutumisiin. Nämä **ulkopuolisuutta lisäävät riskit ovat monelta osin ylisukupolvisia**. Perheitä kuormittaviksi tekijöiksi on aiemmassa tutkimuksessa tunnistettu[1] muun muassa vanhempien mielenterveysongelmat tai muu vakava sairastuminen, pitkittynyt työttömyys, kouluttamattomuus ja perheen taloudelliset vaikeudet sekä yksinhuoltajuus. Vanhempien koulutustaustalla, sosioekonomisella asemalla ja terveydentilalla on siten vahva vaikutus nuorten hyvinvointiin[2]. Nuoren syrjäytymisriskin[3] on todettu kasvavan varhaisaikuisuudessa viisinkertaiseksi, jos nuori on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolella tai hänellä ei ole parikymppisenä perusasteen jälkeistä tutkintoa. Lähes yhtä suuri riski on nuorella, joka käyttää mielenterveyslääkkeitä tai saa lapsen alle 20-vuotiaana.

Kuntaliitto arvioi, että näihin edellä mainittujen ongelmien juurisyihin vaikuttaminen on keskeisimpiä keinoja vaikuttaa nuorten syrjäytymiskehitykseen. Se katsoo myös, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelukokonaisuutta tarkasteltaessa ei voida sivuuttaa lasten ja perheiden palveluita. Palveluiden

[1] Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T. (2017): Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka, 82 (6), 663–675.
[2] THL: Suomi nuorten kasvuympäristönä (2016) ja Suomi lasten kasvuympäristönä (2018)
[3] http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/

CC BY

**Suomen Kuntaliitto**
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

**Finlands Kommunförbund**
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

järjestämisen keskeisimpänä haasteena on löytää tasapaino ja riittävät resurssit universaalien palveluiden sekä kohdennettujen palveluiden välille.

## Huomioita Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet -tutkimuksesta

Tutkimusraportti käsittelee syrjäytymisen ehkäisyn palveluja, niiden kustannuksia ja vaikuttavuutta sekä ehdotuksia syrjäytymisen ehkäisyn palvelujen kehittämiseksi. Kuntaliitto katsoo, että raportissa käytetty palveluiden jaottelu on osin ongelmallinen. Se arvioi myös, että syrjäytymisen ehkäisyä ei voida tarkastella yksinomaan palveluiden näkökulmasta, vaan niiden rinnalla tulisi arvioida samanaikaisesti myös nuoria koskevaa etuusjärjestelmää sekä etuuksien ja palvelujen tosiasiallista yhteensopivuutta. Kuntaliitto kiinnittää huomiota myös ennakkovaikutusten arvioinnin ja lisätutkimuksen tarpeisiin.

### Palveluiden jaottelusta

Raportissa on jaoteltu tarkasteltavat palvelut ennalta ehkäiseviin ja varhaisen tuen palveluihin, tukea antaviin palveluihin ja korjaaviin palveluihin. **Jaottelua on käytetty viime vuosina monenlaisissa yhteyksissä kyseenalaistamatta sen toimivuutta** mitenkään. Käytetty jaottelu on jossain määrin ongelmallinen, ja se voi vääristää palvelujen tarkastelua.

Lastensuojelua on ollut tapana pitää esimerkkinä korjaavasta palvelusta ja jättää se pois, kun tarkastellaan ehkäiseviä palveluja. Kuitenkin lastensuojelun voidaan hyvin katsoa olevan myös osa ehkäisevän palvelun järjestelmää. Hyvin onnistunut lastensuojelun avohuolto ehkäisee huostaanottoa ja sijaishuollon tarvetta ja onnistunut sijaishuolto ehkäisee syrjäytymiskehitystä aikuisuudessa. Kun on kysymys lapsista, alle 18-vuotiaista, on aina kysymys mahdollisuudesta ehkäistä myöhempiä riskejä ja vaikeuksia. Alle 18-vuotiaalla on koko tuleva elämä ja aikuisuus edessä.

**Erityisesti lastensuojelun jälkihuolto olisi raportissa tullut sisällyttää syrjäytymistä ehkäisevien palvelujen kokonaisuuteen**. Jälkihuollon yläikäraja on noussut muutama vuosi sitten 21 vuodesta 25 vuoteen. Täysi-ikäisen jälkihuolto voi näin pisimmillään kestää seitsemän vuotta. Tämä on aikaa, joka voidaan tehokkaasti käyttää syrjäytymistä ehkäiseviin toimiin. Jatkossa jälkihuollossa kuntien ja hyvinvointialueiden joustava yhteistyö on erityisen tärkeää, sillä **jälkihuoltoon liittyvät palvelut toteutuvat** pääasiassa nuorten arkiympäristöissä; kouluissa ja oppilaitoksissa, harrastuksissa ja muissa **kunnan peruspalveluissa**. On myös huomattava, että nuorten jälkihuollolliset tarpeet ovat hyvin erilaisia jälkihuollon ja nuoruuden eri vaiheissa.

## Sosiaaliturvan ja syrjäytymisen välisistä kytköksistä

Tutkimuksen luvussa viisi kuvataan syrjäytymiskehityksen ja sosiaaliturvajärjestelmän välistä voimakasta kytköstä, ja **tunnistetaan mm. pitkäaikaisen perustoimeentulotuen saamisen ansaluonne,** joka hidastaa ja estää nuorten koulutus- ja työelämäsiirtymiä. Kuitenkaan tutkimuksen johtopäätöksissä ja suosituksissa ei oteta kantaa sosiaaliturvajärjestelmään tai sen kehittämistarpeisiin. Kuntaliiton näkemyksen mukaan **sosiaaliturvajärjestelmän tarkastelu on olennainen osa syrjäytymisen ehkäisyn toimenpiteiden repertuaaria palvelurakenteen kehittämisen ohella. Kuntaliiton näkemyksen mukaan näiden rinnakkainen tarkastelu on myös välttämätöntä.**

On huomattava, että nyky-yhteiskunnassa rahan ja perheen taloudellisen aseman merkitys on kasvanut, samalla kun työurat ovat monimuotoistuneet ja muuttuneet epävarmemmiksi. **Taloudellinen niukkuus ja toimeentulon epävarmuus rajaavat nuoren elämää monin tavoin, sillä ne vaikuttavat fyysiseen ympäristöön, liikkumiseen, henkiseen pääomaan sekä valintojen tekemisen realiteettiin**[4]. Niukkuus ei koska ainoastaan taloudellisia tekijöitä, vaan se yhdistyy henkiseen pääomaan sekä vastavuoroisuuden ja merkitysten puutteeseen[5].

Suomessa kaikkien alle 25-vuotiaiden ammattikouluttamattomien nuorten tulee hakea toistuvasti yhteishaussa toisen asteen koulutukseen tai korkeakouluun sekä ottaa vastaan haussa saamansa opiskelupaikka ensisijaisen etuusoikeuden menettämisen uhalla. Lisäksi esimerkiksi lukiosta valmistuva ammattikouluttamaton nuori ei ole oikeutettu ensisijaiseen sosiaaliturvaan viiteen kuukauteen työmarkkinoille tulon jälkeen odotusajan vuoksi. Odotusaikaa ei poista esimerkiksi pakollinen asepalvelu.

Sääntelyn tarkoituksena on ollut ohjata nuoret tehokkaasti ja välittömästi peruskoulun tai lukiokoulutuksen jälkeen ammatilliseen tai korkeakoulutukseen. Käytännössä ohjausvaikutus ei ole kaikilta osin onnistunut tarkoituksenmukaisesti, vaan se on ohjannut suuren joukon nuoria tulottomuuteen ja viimesijaisen toimeentulotuen piiriin. **Tutkimuksen[6] mukaan järjestelmän ongelmat vaikuttavat kasautuvan erityisesti niille nuorille, joiden koulutus- ja elämänpolut eivät etene suoraviivaisesti** tai joiden terveydessä tai toimintakyvyssä on puutteita.

---

[4] Van Aerschot, L., Häikiö, L. Snellman, K. & Kallinen, Y. (2016): Nuoret, pienituloisuus ja asuinalueiden eriytyminen. Lähiössä asuvien nuorten käsityksiä taloudellisesta niukkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, s. 540–550.

[5] Isola, A-M., Turunen, E. & Hiilamo, H. (2016): Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81:2, s.150–160.

[6] Haikkola, L., Uusikangas, S., Korpela, T., Jauhiainen, S. ja Hiilamo, H. (toim.) Koulutukseen hakuvelvoite nuorten työttömyysturvan ehtona Tarkoituksenmukaisuuden tarkastelua rekisteriaineistojen, TE-palvelujen, oppilaitosten ja nuorten näkökulmista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:2.

Ongelman vakavuutta lisää se, että perustoimeentulotuen Kela-siirron jälkeen nuorten ohjautuminen sosiaalityöhön on vaikeutunut. Nuoret ovat aiemmin olleet aikuissosiaalityön yksi keskeisin kohderyhmä, ja heidät on tehokkaasti pystytty tavoittamaan aikuissosiaalityön palveluiden ja tuen piiriin. Kela-siirron jälkeen **nuorten tavoittaminen on vaikeutunut, eikä sosiaalialan ammattilaisilla ole keinoja nuorten tavoittamiseen pitkittyneenkään toimeentulotukiasiakkuuden jälkeen**. Tilanne voi johtaa yksittäisen nuoren aikuisen kohdalla jopa vuosia kestävään toimeentulotukiriippuvuuteen ja yhteiskunnan eri järjestelmistä ulos joutumiseen, huolimatta olemassa olevista hyvistä etsivän nuorisotyön palveluista, Ohjaamo-toiminnasta tai Kelan toimeentulotuen myöntämiseen liittyvistä ilmoitusvelvollisuuksista.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan **palvelujärjestelmän kehittämisen rinnalla tarvitaan ratkaisuja myös nuorten toimeentuloturvaan liittyviin kysymyksiin**.

Kuntaliitto esittää, että:

- **kehitetään ensisijaista opintotuki- ja etuusjärjestelmää siten, että nuorille taataan aina lähtökohtaisesti ensisijainen etuus toimeentulotuen sijaan**. Esimerkiksi poistetaan lukiokoulutuksen jälkeinen odotusaika.
- uudistetaan opintotukijärjestelmää niin, että se huomioi monimuotoistuvat opintopolut ja esimerkiksi avoimen yliopiston väyläopinnot.
- kehitetään ja lisätään aikuissosiaalityön jalkautuvia ja digitaalisia työmuotoja yhteistyössä etsivän nuorisotyön, nuorisotyön sekä Ohjaamojen kanssa.
- kehitetään Kelan perustoimeentulotuen toimeenpanoa siten, että toimeentulotuen varaan jäävästä ammattikouluttamattomasta nuoresta tehdään jo ennen toimeentulotukiasiakkuuden pitkittymistä nuorisolain mukainen ilmoitus etsivälle nuorisotyölle, ellei kyseessä ole esim. pelkkä kesäaikainen tuki opintojen alkua odottaessa tms.

## Paikallisen hyvinvoinnin, elinvoiman ja talouden tiivis kytkös

Raportissa tuotiin esiin nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvää kuntatalousnäkökulmaa. Rahavirtoja selvitettiin kuudessa erilaisessa kohdekunnassa. Kuntaotos on melko pieni, kun arvioidaan kuntien potentiaalista erilaisuutta ja maantieteellistä sijaintia, joten laajamittaisten johtopäätösten tekemissä on oltava varovainen. Kokonaisuudessaan **paikallistason päätöksillä suunnattujen rahavirtojen, niillä aikaansaadun vaikuttavuuden sekä syrjäytymistä ehkäisevien palvelujen tutkimusta on keskeistä rahoittaa ja tehdä jatkossa aiempaa enemmän** myös kuntien näkökulmasta.

Hyvinvoinnin, elinvoiman ja talouden kytkökset ovat kunnissa vahvat ja nuorten syrjäytyminen haastaa sekä paikallisesti että koko yhteiskunnan

tasolla sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä pitkällä aikavälillä. **Paikallistason päätöksissä on keskeistä arvioida päätösten vaikutuksia moninäkökulmaisesti** ja huomioida talouden ohella nuoriin kohdistuvat vaikutukset, jotta varmistetaan päätösten kestävyys myös yli valtuustokausien.

## Huomioita Tutkimusraportin johtopäätöksistä ja suosituksista

Tutkimusryhmän suositukset jaetaan tutkimuksen johtopäätöksissä kolmeen luokkaan:

- strategisiin suosituksiin,
- palvelutuotannon suosituksiin sekä
- asiakastason suosituksiin.

**Strategisella tasolla** työryhmä ehdottaa rahoitusjärjestelmän vaikuttavuuden seurantaa, budjettisuunnittelua ja sen seurannan toteuttamista sekä yhdyspinnoilla tapahtuvan johtamisen kehittämistä.

Lähtökohtaisesti kuntien talouden suunnittelu perustuu kuntien lakisääteisille tehtäville ja väestöpohjasta nouseville paikallisille palvelutarpeille. **Kunnallisen itsehallinnon mukaisesti kunta itse päättää tulojensa kohdentamisesta lakisääteisten palvelujen järjestämiseksi.** Kuntaliitto muistuttaa, että kuntien itsehallinnon keskeisiä elementtejä ovat talouteen, hallintoon ja toiminnan järjestämiseen liittyvä paikallinen päätöksenteko.

Kuntien lakisääteisistä palveluista - myös nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvistä palveluista - **valtaosa rahoitetaan kuntien omilla verotuloilla**. Kuntien menoista vain noin viidennes rahoitetaan **valtionrahoituksella**. Täten myös nuorten palvelujen kokonaisuudessa kuntien verotuloilla on merkittävästi suurempi rooli kuin valtionrahoituksella. Kansallisen budjettiseurannan tavoitteena olisi mitä luultavimmin informaatio-ohjauksen lisääminen. Kuntaliitto arvioi, että raskaaksi rakentuva talouden seurantamalli ei tukisi tarpeellisten palveluketjujen muodostamista. Se huomauttaa myös, että **yksinomaan taloustietoja seuraamalla ja vertailemalla ei voida arvioida palveluiden saatavuutta, saavutettavuutta, laatua tai vaikuttavuutta paikallisella tai alueellisella tasolla**.

Kuntien vapaaehtoisuuteen perustuvat ilmiöpohjaiset tarkastelut ovat tervetulleita. **Kuntaliitto päivittää vuoden 2022 aikana kuntien talousarviosuosituksen. Päivityksen yhteydessä suositusta täydennetään ilmiöbudjetoinnin kokonaisuudella.** Näiden rinnalla voidaan tarkastella **jo olemassa olevien toimintatapojen ja välineiden hyödyntämismahdollisuuksia**. Kuinka esimerkiksi hyvinvointikertomuksia tai strategisia ohjelmia voitaisiin hyödyntää

nykyistä paremmin ilmiöpohjaisessa tarkastelussa? Tärkeää on myös ennakkovaikutusten arvioinnin kehittäminen.

Kuntaliitto katsoo myös, että palveluiden vaikuttavuuden arvioinnissa nuoret ja heidän moninaiset elämäntilanteensa vaatisivat yleisen tarkastelun lisäksi myös **erilaisten riskien ja muita heikommassa asemassa olevien kohderyhmien tunnistamista** sekä heidän palveluidensa saatavuuden ja saavutettavuuden tarkempaa arviointia. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää esimerkiksi sijaishuollossa olevien ja koulutuksen ulkopuolelle jääneisiin nuoriin, mutta myös työttömien, syrjäseudulla asuvien, maahanmuuttotaustaisten, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ja vammaisten nuorten sekä nuorten vanhempien erityisiin tilanteisiin, riskeihin sekä sosiaaliturvaan ja palveluiden käyttöön.

**Kuntaliitto pitää tärkeänä tiedolla johtamisen vastuiden määrittelyä kuntien ja hyvinvointialueiden yhdyspinnalla ja näkee keskeisenä, että jatkossakin palveluiden kohdentumisesta ja käytöstä saadaan paitsi palvelukohtaista, myös kuntakohtaista tietoa.** Paikallisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kehittämisen pohjaksi tarvittaisiin tätäkin tarkempaa asuinaluekohtaista, sukupuolittaista ja vähemmistöjä koskevaa tietoa. Kuntaliitossa nähdään, että hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyö on keskeistä kaikilla toiminnan tasoilla: poliittisessa päätöksenteossa, johtamisessa, asiantuntijatasolla sekä ruohonjuuritason palveluissa.

**Palveluiden järjestämisen näkökulmasta** on tärkeää huomata, että hyvinvointialueilla ja kunnilla on yhteiset asukkaat, tarpeita palveluiden integraatiolle, tiedonkululle ja valmistelulle sekä käytännön yhteistyölle eri toiminnoissa. Yhdyspintarakenteet yhteistyöryhmineen on valmisteltava alueen tarpeisiin soveltuvasti yhteistyössä kuntien kanssa. Onnistunut yhteistyö nousee keskeiseen asemaan.

Palvelutuotannon tasolla tutkimuksen suositukset kohdentuvat monialaisen työn ja palvelutuotannon kehittämiseen ja erityiseen palvelutuotannon allianssimalliin. **Kuntaliitto kannattaa allianssimallia tai muuta vastaavaa sopimismahdollisuutta, ja pitää kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön vahvistamista ja lisäämistä erittäin tärkeänä ja tavoiteltavana.** Tosiasiassa 1.1.2023 jälkeen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä kunnan toimialojen rahoitusta, resursseja sekä osaamista yhdistävä, nykyisenkaltainen palveluiden organisointi ei ole mahdollista, jos yhteistyöhön ei löydy selkeää lain tunnistamaa perustetta.

**Sääntelyn joustamattomuus uhkaakin sote-uudistuksen ensivaiheessa nykyisiä monialaisia palveluita, ja se tulee purkamaan hyvin toimivia**

**monialaisia yhteistyömuotoja.** Kuntaliiton arvion mukaan jatkossa samojen palvelukokonaisuuksien järjestämiseen tarvitaan aiempaa enemmän sekä rahaa että muita resursseja. Uudistus siis uhkaa muodostua tältä osin sekä kalliiksi että monialaisia palvelukokonaisuuksia vakavasti heikentäväksi.

Yksi näistä monialaisista palveluista on kuntien laajasti tuottama nuorten työpajatoiminta. Monialaisen työpajatoiminnan toteuttamisvaihtoehdoiksi sosiaali- ja terveysministeriö on esittänyt ns. yhteistyömallia tai hankintamallia. Yhteistyömalli, jossa hyvinvointialue toisi omat palvelunsa kunnan kanssa samoihin tiloihin on aikataulullisesti ja taloudellisesti haasteellinen, kun taas hankintamalli on käytettävyytensä vuoksi epätodennäköinen. Kuntaliitto ennakoi, että varsin harva nykyisellään palvelua tuottava pieni tai keskisuuri kunta muuttaisi lähtökohtaisesti tappiollisen toiminnan hallintomuotoa ja lähtisi kilpailemaan hyvinvointialueen vastuulle kuuluvien palveluiden tuottamisesta markkinoilla. Pahimmillaan joustamattomuus voisi johtaa toiminnan näivettymiseen kunnissa, ja samanaikaisiin käynnistysvaikeuksiin hyvinvointialueilla. Käytännössä on olemassa iso riski sille, että monialaisessa yhteistyössä taannutaan 20 vuoden takaiseen aikaan, jolloin systemaattinen työpajatoiminnan ja sen yhteyteen kehitetyn valmennusammattilaisuuden kehittäminen alkoi.

**Hyvinvointialueen mahdollisuus sopia tehtävien hoitamisesta kunnan kanssa on jatkossa hyvin rajoitettu**. Toimialaa koskevan sääntelyn lisäksi tulee käytännössä aina huomioida hankinta- ja kilpailulainsäädännön rajoitteet. Kuntaliitto katsookin, että **kahden julkisen toimijan yhteistyön mahdollistaminen ja helpottaminen tulee olla uudistuksen keskeisenä tavoitteena. Sääntelyä tulee kehittää edelleen siihen suuntaan, että kunnat ja hyvinvointialueet voivat sopia toiminnastaan järkevästi ja tarkoituksenmukaisesti ja yhdistää resurssejaan** ja monialaista osaamistaan vaikuttavasti.

**Asiakasrajapinnan** suosituksena raportissa on kiinnittää huomiota suunnitelmien mukauttamiseen asiakastarpeiden perusteella. Raportti korostaa asiakasohjauksen ja neuvonnan sekä palvelutarpeen arvioinnin keskeisyyttä. Kuntaliitto arvioi, että jo **nykyisellään nuorten palvelujärjestelmä sisältää lukuisia päällekkäisiä arviointi- ja suunnitteluprosesseja**, jotka pahimmillaan johtavat kokemukseen arviointikarusellista, **josta ei koskaan edetä varsinaiseen palveluun**. Näiden lukuisten päällekkäisten palvelutarvearviointien välttämisen lisäksi on **keskeistä tarjota nuorille mahdollisuuksia matalan kynnyksen palveluihin heidän arkisissa ympäristöissään ja tukea erilaisten kasvuun ja kehitykseen liittyvien kriisien läpikäymistä sekä ehkäistä niiden medikalisoitumista.** Lisäksi on tärkeää kehittää sekä yksilöllistä ja yhteisöllistä oppilas- ja opiskelijahuoltoa että kouluterveydenhuoltoa nuorten laajempaa hyvinvointia tukevaksi.

## Muita huomioita nuorten syrjäytymisestä ja sen ehkäisystä

### Sijaishuolto syrjäyttämistä vahvistavana palveluna

Tutkimusten perusteella tiedetään, että alle puolet sijaishuollossa olleista suorittaa toisen asteen tutkinnon loppuun. Ja tästä puolestaan ilmenee, että **sijaishuolto ei onnistu parhaalla mahdollisella tavalla lieventämään tai poistamaan alle 18-vuotiaiden hyvinvointia uhkaavia tekijöitä**.

Kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot kohdentuvat vahvasti yli 13-vuotiaiden ikäryhmään. On huolestuttavaa, että parin viime vuosikymmenen aikana kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on noussut yli 4 000:lla ja huostassa olevien lasten määrä noin 5 000:lla.

Tutkimuksen[7] mukaan: "*Järjestelmä tunnistaa verrattain hyvin ne lapset, joiden kohdalla perheiden ongelmat ovat kasautuneet. Heihin kohdistetaan muita useammin lastensuojelun toimenpiteitä, mitä voidaan pitää onnistuneena palveluiden kohdentamisena. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen yleisyys herättää kuitenkin tarpeen selvittää, onko etenkin teini-ikäisiin kohdistuneiden ehkäisevien toimenpiteiden ja palveluiden järjestämisessä puutteita. -- Eri palvelusektoreiden yhteistyötä on kehitettävä. Erityisesti terveyspalvelujen ja koulun yhteistyöhön on kiinnitettävä huomiota. Kouluterveydenhuollon kykyä vastata lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmiin tulisi vahvistaa. -- Palvelujärjestelmän herkkyyttä ja oikea-aikaisuutta on kehitettävä, jotta perheiden arkea kuormittavien tekijöiden kasautumista ehkäistään*."

Samassa tutkimuksessa selvitettiin lasten sijaishuoltopaikkojen vaihtumista sijaishuollon aikana. **Huostaanoton tarkoituksena on tarjota lapselle vakaa kasvuympäristö. Osa lapsista siirretään laitoksesta toiseen pahimmillaan monta kertaa vuodessa. Osa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ei saa koko lapsuutensa aikana pysyvää sijoituspaikkaa**. Jotkut sijoitetaan uudelleen jopa kymmeniä kertoja ennen täysi-ikäistymistä.

Tutkitusta kohortista 3 252 lasta – eli useampi kuin joka 20:s – on ollut joskus sijoitettuna kodin ulkopuolelle. **Ikäluokan lapsista ja nuorista 134 sijoitettiin uudelleen yli kymmenen kertaa. Enimmillään sijoituskertoja oli yli 50.** Osa hurjista luvuista selittyy lyhytaikaisilla, toistuvasti samaan paikkaan tehdyillä sijoituksilla. Joukossa on kuitenkin myös laitoskierteessä olevia lapsia. **Laitoskiertolaisuus on entisestään voimistunut viime vuosina**. Mitä vaikeampaa lapsen oirehdinta on, sitä vaikeampaa hänelle on löytää sijoituspaikkaa, joka lasta haluaisi hoitaa.

[7] THL (2018): Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä.

**Lasten toistuvat uudelleensijoitukset**

Perustuu THL:n tutkimukseen vuonna 1997 syntyneistä sijoitetuista lapsista

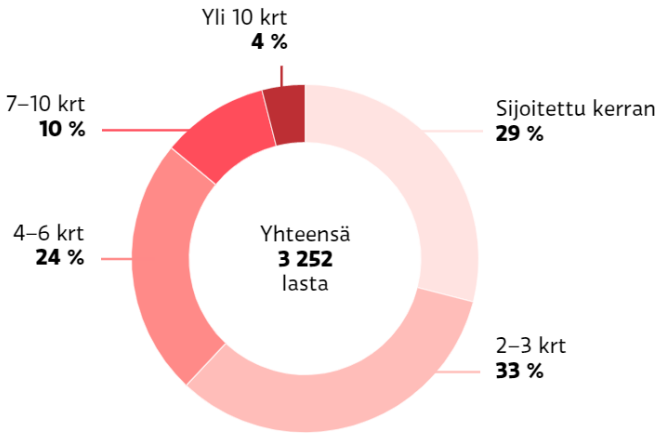


Tällainen laitoskiertolaisuus on vahvasti syrjäyttävä mekanismi sijaishuollon palvelujärjestelmässä. Vakaita kasvuolosuhteita ja turvallisuuden tunnetta ei näille lapsille mahdollisteta.

Mikäli syrjäytymisen ehkäisyn palveluja halutaan kehittää, olisi tähän ilmiöön pystyttävä tehokkaasti vaikuttamaan. **Meille on kehittynyt yksityisiin palveluntuottajiin painottunut sijaishuollon palvelujärjestelmä, johon yritetään sovitella sopiviksi sijaishuoltoa tarvitsevat lapset sen sijaan, että palvelujärjestelmää soviteltaisiin siten, että se vastaisi kaikkien sijaishuoltoa tarvitsevien lasten tarpeisiin.** Nykyisellään meille jää runsaasti sijaishuollon palvelujärjestelmään sopimattomia lapsia, joille ei löydy sijaishuoltopaikkaa. Heidän kohdallaan painottuu moninainen vaikea oirehdinta, päihteet, väkivaltaisuus tai muu haasteellinen käytös. Meillä on siis palvelujärjestelmä, jossa eniten tarvitsevat saavat vähiten. Lastensuojelun laitos- ja perhehoidon kustannukset olivat noin miljardi euroa vuonna 2020.

SUOMEN KUNTALIITTO

Mari Ahonen-Walker
erityisasiantuntija